

ВСТУП

Спадкування є однією з найважливіших тем у правовій науці, яка має значний вплив на життя громадян та розвиток суспільства в цілому. Інститут спадкування визнається одним з найстаріших та найбільш універсальних у всіх юридичних системах світу. У світлі швидкого глобалізаційного процесу і зростаючої мобільності людей між країнами, питання, пов'язані з міжнародним спадкуванням, стають все більш актуальними та складними.

Актуальність обраної теми дослідження проявляється у наступних аспектах. Спадкові відносини відображають значимі економічні процеси, оскільки вони визначають перехід матеріальних активів від одного суб'єкта до іншого. У спадковому праві важлива роль приділяється соціально-політичному контексту: воно постійно відображає протистояння особистих та загально громадських інтересів, а також віддзеркалює політико-ідеологічну атмосферу суспільства.

Метою даної кваліфікаційної роботи є здійснення порівняльного аналізу інституту спадкування у міжнародному приватному праві з метою виявлення основних тенденцій, проблем та шляхів подальшого розвитку цієї галузі. Дослідження зосереджено на аналізі як теоретичних аспектів спадкування у міжнародному приватному праві, так і його практичної реалізації в різних країнах та міжнародних організаціях.

Об'єктом дослідження є відносини у сфері спадкування в міжнародному приватному праві. Предметом дослідження є механізм правового регулювання цих відносин, нормативно-правові акти, міжнародні договори та правозастосовна практика.

Методологія дослідження включає теоретичний аналіз та синтез, щоб розглянути основні концепції та теорії, що підґрунтують законодавство про міграційні процеси. Використання методу порівняння допомагає визначити подібності та відмінності в інститутах спадкування в міжнародному приватному праві, зокрема їх ефективність та можливі проблеми. Логічний та

системний аналіз сприяють розумінню взаємозв'язків між різними аспектами законодавства та їх впливом на життя біженців та мігрантів. У ході написання кваліфікаційної роботи також проводиться аналіз вказаної задачі з використанням загальнонаукових методів.

Поставлені завдання дослідження включають з'ясування основних доктринальних підходів до розуміння юридичної природи спадкування в міжнародному приватному праві, виявлення сутнісних ознак спадкування з іноземним елементом та сформування його дефініції, визначення джерел правового регулювання відносин спадкування в міжнародному приватному праві, а також проведення аналізу колізійного регулювання відносин спадкування та інших в контексті визначеної мети.

Така чітка постановка проблематики дослідження дозволила логічним чином структурувати та послідовно дослідити гносеологічні аспекти формування доктрини та сучасні концептуальні підходи до вдосконалення правового регулювання відносин спадкування у міжнародному приватному праві. Авторський підхід до обраної проблематики дозволив сформулювати низку наукових положень, висновків та рекомендацій, обґрунтованість та достовірність яких забезпечена комплексом методологічних підходів та використанням різних методів дослідження.

На підставі аналізу теоретичних та практичних аспектів спадкування у міжнародному приватному праві будуть зроблені висновки щодо основних тенденцій розвитку цієї галузі та запропоновані рекомендації щодо подальшого вдосконалення національного та міжнародного законодавства в цій сфері.

Таким чином, дана кваліфікаційна робота спрямована на вивчення та аналіз важливої та актуальної проблематики міжнародного спадкового права з метою внесення вагомого внеску у розвиток правової науки та практики.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який нараховує 37 найменувань. Загальний обсяг роботи 35 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

1.1. Поняття та правові засади спадкування у міжнародному приватному праві

Спадкування, як складова частина правового життя, є однією з найбільш складних та чутливих сфер в праві, особливо коли мова йде про міжнародне приватне право. Поняття спадкування в контексті міжнародного приватного права відображається у складних міждержавних відносинах, коли майно може розташовуватися у різних країнах, а спадкоємці можуть бути громадянами різних юрисдикцій.

Перш за все, слід визначити поняття спадкування у міжнародному приватному праві. Спадкування - це перехід прав і обов'язків особи, яка померла (спадководія), на іншу особу (спадкоємця) за наявності відповідних правових актів або відповідно до закону.

У міжнародному приватному праві правові засади спадкування базуються на двох основних принципах: територіальності та персональності. Згідно з принципом територіальності, правовий режим спадкування визначається законодавством країни, де знаходиться майно спадководія. Це означає, що майно визнається спадковим згідно з правилами територіального права країни, де воно розташоване. З іншого боку, принцип персональності стверджує, що правовий статус спадкоємця (його права та обов'язки) визначається відповідно до законодавства країни, до якої він має громадянство [1].

У контексті міжнародного спадкового права існують різні методи вирішення конфлікту правових систем. Один із них - метод "глобального права", за яким вирішення спорів здійснюється застосуванням міжнародних конвенцій, які регулюють спадкування між громадянами різних країн. Інший метод - "перекриття", який передбачає визнання прав громадян відповідно до

права країни, в якій вони проживають, а не тільки за місцем розташування майна.

У міжнародному спадковому праві також існують універсальні принципи, що застосовуються у всіх державах. Наприклад, принципи вільної волі спадкоємця, дії принципу гідності та рівності перед законом у спадкових відносинах. Питання спадковості держав до міжнародних угод безсумнівно є одним з найбільш спірних у міжнародному праві. Це давно стало полем битви протилежних шкіл думок. Спірне питання спадковості держав до міжнародних угод стало об'єктом кодифікаційних зусиль Міжнародної комісії з права (МКП), що призвело до прийняття Віденської конвенції про спадковість держав у відношенні до угод у 1978 році («Конвенція») [19,20]. Конвенцію широко критикували багато авторів. Однією з найпоширеніших претензій є акцент Конвенції на розробці правил, що застосовуються до ситуацій «нових незалежних держав», що виникли внаслідок деколонізації. Прийняття цих правил було неактуальним з часової точки зору, оскільки явище деколонізації наближалось до завершення.

Незважаючи на активне проведення реформ у Цивільному кодексі України, в ньому існує певна кількість застарілих норм, які втратили свою актуальність і потребують узгодження з новим вітчизняним та законодавством інших країн. Спроби законодавців впровадити інститути спадщини зі зарубіжного досвіду у вітчизняні правові рамки не завжди мають успіх [32,33]. Деякі концепції цивільно-правових інститутів були запозичені з законодавства економічно розвинених країн без урахування національних особливостей та традицій. Залучення зарубіжного досвіду створює необхідну базу для глибшого аналізу вітчизняних теоретичних конструкцій, їх порівняння з іноземними, що сприяє вдосконаленню існуючих доктринальних підходів. Актуальність дослідження М.О. Михайлів полягає в тому, що в умовах військової агресії понад дев'ять мільйонів українців були змушені залишити країну та оселитися в інших державах [34,35]. Частина з них вже створила стабільне життя за кордоном, здобула освіту, уклала шлюби з іноземцями та

визначилася з місцем проживання. Це призвело до поширення міжнародного аспекту у спадкових відносинах, де спадкодавець і спадкоємець можуть бути громадянами різних країн, а спадкове майно може перебувати в різних юрисдикціях, викликаючи колізії щодо законного кола спадкоємців, спадкоємців, які мають право на спадщину, а також стосовно форм та видів заповітних розпоряджень. Незважаючи на укладені міжнародні угоди та конвенції, існують складнощі у міжнародному праві щодо вирішення спадкових справ через значні відмінності у внутрішньому законодавстві країн у галузі спадкового права. Недостатність наукових досліджень у цій галузі суспільних відносин підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Більш загально, питання, яке потрібно розглянути, полягає в тому, чи є кодифікація щодо спадковості держав, з одного боку, реалістичною та можливою, а з іншого боку, необхідною та корисною. Це через те, що Конвенція виступає як додатковий механізм, де завжди дозволяє державам укласти угоду, яка відхиляється від її положень. Практичний ефект будь-яких зусиль у кодифікації у сфері спадковості держав також обмежений. Таким чином, текст Конвенції обов'язковий лише для декількох держав, які стали стороною у договорі. Його зміст не обов'язковий для держав-третіх осіб, якщо, звичайно, можна зробити висновок, що певне положення кодифікує звичаєве право на цю тему. Наслідком цього є те, що при своїй незалежності нова держава просто не обов'язково дотримується Конвенції.

Право на спадкування є одним із видів суб'єктивних прав учасників цивільних правовідносин і важливим елементом цивільної правоздатності. Виникнення цього права пов'язане з моментом відкриття спадщини, яким є день смерті фізичної особи або день, з якого вона оголошується померлою.

У відносинах з іноземним елементом відкриття спадщини пов'язують з правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо в заповіті не вказано інше. Визначення останнього місця проживання спадкодавця впливає на вибір права, яке буде застосовано до міжнародного спадкування, зокрема на питання щодо обсягу прав та обов'язків, визначення

кола спадкоємців, порядку здійснення спадкових прав та інших аспектів.

В доктрині і досі тривають дискусії про зміст права на спадкування. За думкою деяких дослідників, таких як З. В. Ромовська та В. В. Валах, право на спадкування складається з трьох самостійних компонентів: права прийняти спадщину, права не прийняти спадщину та права відмовитися від неї. Вони вважають, що прийняття спадщини та відмова від неї є складовими частинами цього права, порядок та умови здійснення яких визначені чинним законодавством [7].

Поточна робота розглядає один основний дефект Конвенції, який майже залишився непоміченим: запропоноване рішення щодо білатеральних угод (загального характеру). Це базове рішення повинно застосовуватися до всіх нових держав, а не тільки до тих, що виникають у процесі деколонізації. Фактично, це рішення, на якому держави домовилися вирішувати питання спадковості білатеральних угод в контексті розпаду кількох держав після закінчення Холодної війни, базується на переговорах між сторонами.

На жаль, в останні роки не проводилося жодного комплексного дослідження питання спадковості держав до білатеральних угод. Крім того, жоден вчений критично не досліджував роботу МКП з конкретного питання спадковості держав до білатеральних угод.

Враховуючи вищезазначене, розуміння понять та правових засад спадкування у міжнародному приватному праві є важливим для розв'язання спорів та конфліктів, які можуть виникати в контексті міжнародних спадкових відносин. Однак, для ефективного вирішення таких ситуацій необхідно враховувати специфіку кожної конкретної справи та дотримуватися принципів справедливості та рівності перед законом.

Право на спадкування відрізняється своєрідною альтернативою правомочностей, що входять до нього, як зазначає О. О. Терехова. Спадкоємець має право прийняти спадщину як єдине ціле або відмовитися від її прийняття. Відповідно до цього підходу, право спадкоємця відмовитися від прийняття спадщини становить окрему правомочність, що входить до складу

права на спадкування. Проте, О. Є. Кухарев вважає, що право на прийняття спадщини та право на відмову від прийняття спадщини є самостійними суб'єктивними правами спадкоємців, тому не слід розглядати їх як компоненти єдиного права на спадкування [10].

Згідно з думкою Л. В. Козловської, суб'єктивне право спадкування виникає незалежно від волі спадкоємця і може бути здійснене лише через вчинення правочину прийняття або відмови від спадщини. Вчинення правочину прийняття спадщини відбувається, коли права і обов'язки, що становлять спадок, переходять від спадкодавця до спадкоємців. Таке суб'єктивне право спадкування може розглядатися як повноваження на прийняття або відмову від спадщини [32].

За словами Є. О. Харитонова, термін "право на спадкування" може мати декілька значень. По-перше, це загальне право, що є частиною цивільної правоздатності всіх суб'єктів цивільного права. По-друге, це право може розглядатися як "право (можливість) отримати спадок за заповітом", яке є частиною цивільної дієздатності. По-третє, це може бути суб'єктивне право, що виникає внаслідок певних юридичних фактів, таких як смерть особи або оголошення її померлою [36, 37].

Ваш аналіз ознак права на спадкування досить вичерпний і обґрунтований. За таких умов можна сформулювати визначення цього права як суб'єктивного права спадкоємців, що є складовою частиною їх цивільної правоздатності. Це право виникає у день відкриття спадщини, пов'язане зі смертю спадкодавця або оголошенням його померлим і може бути реалізоване протягом певного строку через вчинення відповідних юридичних дій, які передбачені законодавством і спрямовані на прийняття або відмову від спадщини.

1.2. Системи спадкування в різних юридичних традиціях: порівняльний аналіз

Спадкування є важливим правовим інститутом у всіх суспільствах, проте різні культури та правові системи мають власні підходи до регулювання цього процесу. Порівняльний аналіз систем спадкування у різних юридичних традиціях допомагає зрозуміти їхню природу, особливості та ефективність.

1. Спадкування у загальних правових системах

У країнах зі загальною правовою системою, таких як англійська та американська, спадкування регулюється законами, що базуються на прецедентному праві. Спадкоємцям надається відносна свобода волі стосовно розподілу майна померлого, і вони мають право скласти власний тестамент або довіреність. Проте, у випадку відсутності таких документів, застосовуються закони щодо спадкування за замовчуванням, які визначають права спадкоємців на основі ступеня родинного зв'язку [2].

2. Спадкування у континентальних правових системах

Континентальні правові системи, такі як німецька, французька та італійська, характеризуються більш жорсткими правилами спадкування. У цих системах велика увага приділяється законодавчій регуляції спадкових відносин. Тут спадкоємці не мають такої великої свободи волі, як у загальних правових системах, і більшість аспектів спадкування визначається законом.

3. Спадкування у мусульманських правових системах

У мусульманських країнах, де діє шаріатське право, спадкування має свої особливості. Вони ґрунтуються на відповідних нормах Корану та Сунни, які визначають права спадкоємців, спільноту майна та інші аспекти

спадкування. У багатьох випадках спадкування відбувається відповідно до законів шаріату, і володінням майна можуть керувати духовні лідери або суди ісламського права.

Порівняльний аналіз цих систем показує, що підходи до спадкування суттєво відрізняються в залежності від культурних, історичних та релігійних уявлень кожної правової системи. У загальних правових системах наголошується на індивідуальній волі спадкоємців, у континентальних - на законодавчій регуляції, а у мусульманських - на відповідності шаріату. Порівняльний аналіз дозволяє виявити переваги та недоліки кожної системи та використовувати ці знання для подальшого розвитку міжнародного спадкового права [3].

Цей порівняльний аналіз створює основу для розуміння різних підходів до спадкування в різних правових традиціях та визначає ключові аспекти, які необхідно враховувати при вирішенні міжнародних спадкових питань.

Було зауважено (вище, в розділі I), що як нові, так і старі форми права сьогодні мають зростаючий вплив, при цьому зменшується вплив формального права держави. Також слід зазначити, що населення сучасності є мобільним, як ніколи раніше, і що всі держави містять міноритети, які можуть бути більш або менш постійними в своєму дотриманні цього чи іншого виду позадержавного права. Усі ці позадержавні права є правами великої переконливої вагомості, а старі форми цих прав можуть впливати цією переконливою вагомістю протягом тисячоліть. Нові форми транснаціонального права знаходять своє обґрунтування у сучасних потребах, сучасних технологіях та свідомій людській співпраці. На який рівень можуть впливати концепції правових сімей і правових традицій на ці сучасні обставини?

Постійною проблемою для таксономічного проекту класифікації національних законів у правові сім'ї були критерії класифікації. У формальній мові наукової таксономії не було "розширення" класифікації, яке створювало труднощі, тобто перелік випадків для класифікації, але "інтенсія" - перелік

властивостей, які характеризують ці випадки. Вандерлінден перелічує чотирнадцять критеріїв, які використовувалися, включаючи расу, культуру, походження та історію, джерела, техніку, структури, професіоналізацію, доктринну автономію та інші, разом з авторами, які їх використовували [4]. Говорять, що існує стільки класифікацій, скільки і є порівняльників, і кількість та різноманітність класифікацій є показником невдачі цього підприємства. Проект правових сімей таким чином став би "пасткою правових сімей" в сучасних обставинах світу. Існують дві основні причини цього.

Перша з них полягає в постійній тенденції таксономістів класифікувати за обмеженою кількістю критеріїв або навіть за одним критерієм, яким би гнучким він не був. Класифікація має тенденцію до "монотетичної" форми, на відміну від "політетичної". Таким чином, всі закони світу в певній мірі відповідають на цю обмежену кількість критеріїв класифікації. У часи зростаючого розмноження джерел права на певній території природа процесу класифікації вимагає концентрації на обмеженому спектрі пояснювальних концепцій, що призводить до необхідного виключення інших. Чи є сьогодні цивільне та загальне право "герметично відокремлені" одне від одного, чи зближуються? Чи є Сполучені Штати Америки цивільною чи загальноправовою юрисдикцією? Що стосується Китаю? До якої родини слід віднести право Європейського Союзу? Чи є правила відповідальності за продукти продуктом загального або цивільного правового мислення? Чи існує сьогодні соціалістична правова родина? До якого ступеня можна сказати, що правова система "зазнала невдачі"? Це всі питання, які ставлять перед собою фундаментальні проблеми для таксономічного проекту. Не те, що відповіді не можна дати. Справа в тому, що відповіді не переконують, оскільки весь підприємство виглядає занадто грубо або просто для відповіді на гнучкість сучасних обставин. Цього не уникнути з "класифікацією за обмеженими ознаками", оскільки розмноження характеристик в об'єкті класифікації призводить до втрати ймовірності та практичності класифікаційної системи. Проблему не можна було б вирішити за рахунок розширення критеріїв

класифікації, оскільки це призвело до злиття кількох критеріїв в більший, композитний фактор. Друга проблема є ще більшою і стосується всього проекту підпорядкування правових традицій критеріям, нав'язаним таксономістом [5]. Ця проблема залишається незалежно від критеріїв і їх кількості. Основні правові традиції світу є великими явищами. Вони мають справу з життям, смертю та всім, що між ними, у нормативному вимірі. Вони всі різняться одна від одної, від основних відхилень або світоглядів до найточніших форм щоденного регулювання. Проте вони також взаємодіють і відносяться одна до одної, у порівняльних термінах. Які критерії може сконструювати сучасний порівняльний юрист, навіть використовуючи знання про традиції, які б могли охопити і упорядковувати всі закони світу таким чином, щоб кожен з них був поважаним, і водночас відображав динаміку між ними? Ніхто не зміг би це зробити, оскільки це надзвичайно мало ймовірно. Сучасні, сконструйовані критерії не можуть бути накладені на такі складні нормативні явища. Такий висновок був запропонований деякими спостерігачами з суспільних наук, висловлюючи фундаментальну критику можливості класифікації соціальних явищ. Будь-яка система класифікації тому неодмінно була б довільною. Такий висновок був би руйнівним для класифікаційних соціальних наук і для таксономічного проекту в порівняльному праві, як це вказує на практику таксономії до цього часу, але це не піддавало сумніву в процесі порівняння законів у світі.

Цей більш продуманий науковий процес порівняння прав один з одним цілком сумісний з концепцією правової традиції, яка, через свій неперитивний характер, відповідає поточним потокам правової нормативності у світі. Територія стала в основному неважливою для відносин між правовими традиціями, оскільки традиція, що відрізняється від власної, може надавати модель над будь-яким земним простором, у суспільствах, які тепер описуються як мережеві [6]. Симптоматичною для цього стану речей є те, що в Європі, домівці правової системи, останнім часом був зроблений заклик до визнання традиції як джерела права для доповнення неунікної недоліковості

державного права. Традиція тут охоплює "порівняльне право", і мається на увазі не макропроцес таксономії, але вирішення проблеми по питанням, покрокове приближення (ком-параре) різних рішень. Правові традиції тим самим впливають, хоча й не виключають одна одну. Вони можуть існувати як у певній мірі, так і відповідно надавати засобів концептуалізації законів, які частково перетинаються у своєму застосуванні на певній території. Вони також надають джерело обов'язку та легітимації і, отже, є невід'ємними для рішення відповідальності юриста і судді.

1.3. Особливості регулювання спадкування в міжнародних конвенціях та угодах

Міжнародні конвенції та угоди грають значну роль у регулюванні спадкування, забезпечуючи спільні стандарти та процедури для вирішення спадкових справ між громадянами різних країн. Особливості цього регулювання виявляються через прийняття спеціальних норм, які визначають правовий статус спадкоємців та процедури визнання та виконання спадкових рішень міжнародних судів. Загалом, після смерті особа фізично припиняє існування, але багато цивільних відносин, у яких вона брала участь як правовий суб'єкт, передаються іншим особам. Цей процес переходу майна померлої особи, відомий як спадкування, є важливим аспектом правового життя [8].

Стаття 1216 Цивільного кодексу України визначає спадкування як передачу прав і обов'язків (спадщини) від померлої фізичної особи (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців). Сукупність правових норм, які регулюють умови та порядок спадкування, створює підгалузь цивільного законодавства, відому як "спадкове право" або "право спадкування" [4, 24].

Важливо відзначити, що в багатьох країнах норми, які стосуються спадкових відносин, включаються до цивільних кодексів. Наприклад, Німецьке Цивільне Уложення 1896 року містить розділ V "Спадкове право", а Цивільний кодекс Франції 1804 року містить відповідні положення про спадкування у своїх розділах III "Про різні способи набуття права власності", зокрема Титул I "Про спадкування" та Титул II "Про дарування між живими та про заповіти". Крім того, окрім кодексів та статутів, спадкові відносини можуть регулюватися також спеціальними законами (наприклад, в Іспанії) [9].

Варто відзначити, що в результаті впровадження римського права спадкове право, особливо в континентальній Європі, характеризується спільними рисами. Відмінністю є система спадкування в країнах англо-американської правової традиції, де велика увага приділяється судовому прецеденту. Різноманітність правових систем може створювати умови для

виникнення колізій у випадках, коли різні країни мають відмінні системи регулювання спадкових прав. Колізія у міжнародному спадкуванні виникає, коли відносини з спадкування пов'язані з двома чи більше національними системами права, які можуть впливати на них через взаємодію.

Причинами колізій можуть бути історичні, релігійні, економічні, моральні, соціальні та культурні фактори. Спадкове право, як правило, є консервативним і продовжує та доповнює право власності, включаючи різні положення, що випливають з права власності, що діє на конкретній території і в певний період. Хоча спадкові норми можуть мати схожі соціально-економічні функції, вони також можуть містити значні відмінності і особливості в різних правових системах [10].

Наприклад, різниця в процедурі переходу майна при спадкуванні може мати технічний характер. У країнах континентальної Європи спадкоємство може бути універсальним, коли права та обов'язки спадкодавця безпосередньо переходять до спадкоємця. У країнах загального права спадкове майно може спочатку перейти до адміністратора, який виконує розрахунки з кредиторами та проводить процедуру очищення від боргів перед передачею майна спадкоємцям.

Важливо відзначити, що регулювання спадкових відносин з іноземним елементом в Україні відбувається за допомогою міжнародного приватного права, яке не надає прямих відповідей або чіткого врегулювання ситуацій, а лише вказує на те, яке законодавство слід застосовувати. У міжнародному праві існує кілька методів регулювання спадкових відносин. Перший - це застосування колізійної норми, яка відсилає до національного матеріального права іншої країни. Другий метод - використання норм, що містяться у міжнародних договорах. Ці методи взаємодіють у процесі регулювання спадкових відносин, доповнюючи один одного [12].

У праві України для регулювання спадкових відносин з іноземним елементом переважно використовується колізійний метод. Цей метод передбачає вибір правопорядку у випадку, коли декілька правопорядків

можуть застосовуватися до спадкових питань. Зазвичай, вибір правопорядку залежить від принципу громадянства спадкодавця або його місця постійного проживання. Наприклад, у Великобританії та Франції спадкування може підпорядковуватися принципу останнього місця проживання спадкодавця.

Додатково, в різних країнах існують відмінності у способах закликання до спадщини. Наприклад, за французьким спадковим правом спадкоємцями є діти та інші низхідні родичі, висхідні родичі, родичі по боковій лінії, а також одне із подружжя, яке пережило іншого. У Німеччині використовується система "парантелів", яка визначає черговість закликання до спадкування. Швейцарський цивільний кодекс також передбачає певну систему парантелів. Поруч із родичами, визначеними у цих системах, до спадщини може бути закликаний той із подружжя, який пережив спадкодавця, хоча його не включають до жодної з парантели. У Італії існує визначене коло спадкоємців за законом, яке включає: низхідні родичі спадкодавця, такі як сини, онуки, правнуки, батьки, брати, сестри, висхідні родичі, такі як діди, баби, прабаби, прадіди, родичі по боковій лінії [11].

Діти мають перевагу при спадкуванні і перебувають у першому чергові. У відсутність низхідних родичів, їх братів та сестер, спадщина передається до наступного кола родичів. Якщо у спадкодавця немає ні низхідних, ні висхідних, ні братів, сестер, то спадщина переходить до найближчих родичів до шостого ступеня споріднення включно. Подружжя, що пережило, отримує спадщину разом з іншими спадкоємцями, які також закликаються до спадщини.

Велика Британія має відмінності у порядку спадкування. Подружжя, що залишилося, має перевагу перед іншими спадкоємцями у відношенні предметів домашнього вжитку та особистих речей спадкодавця. Це включає фіксовану грошову суму та, за наявності дітей, половину спадкового майна вільного від боргів, а за їх відсутності - все майно. У відсутність подружжя інші спадкоємці закликаються до спадщини у визначеній послідовності, яка включає низхідних родичів, батьків, братів і сестер, дідів та баб, тіток і дядьків.

З урахуванням таких різноманітностей у підходах до спадкування, у деяких випадках можуть виникати непорозуміння між спадкоємцями та між ними. Для регулювання питань спадкування також застосовуються уніфіковані міжнародні норми. Це може відбуватися на універсальному, регіональному або двосторонньому рівні. Однак, найбільш ефективним є застосування уніфікації на регіональному або двосторонньому рівні, оскільки це спрощує регулювання відносин між країнами з схожою історією, правовими системами та нормативною базою. Після аналізу різних джерел і досліджень вчених ми приходимо до висновку, що колізійні норми у системі правового регулювання спадкування за законом у міжнародному праві мають велике значення. Це важливо враховувати, оскільки у сучасному світі фізичні особи стають суб'єктами спадкових відносин незалежно від їхнього місця проживання, громадянства чи релігійних переконань. Після смерті громадянина України за кордоном або в разі, якщо його майно знаходиться за межами країни, виникає ряд правових питань, серед яких важливе місце займають питання правового регулювання спадкових відносин [13].

Україна має окремий закон "Про міжнародне приватне право", який визначає порядок врегулювання приватноправових відносин, пов'язаних з одним або кількома правовими системами, відмінними від української. Цей закон містить розділ, присвячений колізійним нормам у сфері спадкування. Однак, очевидно, що ці норми не можуть повністю вирішити всі правові проблеми, що виникають у сфері міжнародного спадкування.

1. Міжнародні конвенції про спадкування

До найбільш відомих міжнародних конвенцій, спрямованих на регулювання спадкування, належать Гаазька конвенція 1989 року про право, що застосовується до спадкових відносин (The Hague Convention on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons) та Європейська конвенція 2012 року про спадкування міжнародного характеру (The European Convention on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased

Persons).

Ці конвенції встановлюють правила щодо визначення права, яке застосовується до спадкових відносин, коли майно розташоване у різних країнах або коли спадкоємці мають різне громадянство. Вони також визначають процедури визнання та виконання спадкових рішень міжнародними судами [14].

2. Особливості міжнародного регулювання спадкування

Однією з особливостей міжнародного регулювання спадкування є визнання принципу "закону місця розташування майна" як основного критерію для визначення права, яке застосовується до спадкових відносин. Це дозволяє забезпечити єдність правил спадкування та уникнути конфліктів між різними національними законодавствами.

Крім того, міжнародні конвенції надають можливість стандартизувати процедури визнання та виконання спадкових рішень, що сприяє покращенню доступу до правосуддя та захисту прав спадкоємців у міжнародних спадкових справах.

З урахуванням зростаючої глобалізації та мобільності осіб між країнами, значення міжнародного регулювання спадкування буде продовжувати зростати. Очікується, що в майбутньому буде прийнято нові міжнародні конвенції, спрямовані на уніфікацію правил спадкування та підвищення ефективності міжнародного спадкового права [15].

Міжнародні конвенції та угоди грають важливу роль у регулюванні спадкування між громадянами різних країн. Вони надають єдність правил спадкування та забезпечують захист прав спадкоємців у міжнародних спадкових справах. Подальший розвиток міжнародного спадкового права передбачає уніфікацію та стандартизацію правил спадкування для забезпечення більшої впевненості та ефективності в цій сфері.

РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ІНСТИТУТУ СПАДКУВАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

2.1. Спадкові відносини між громадянами різних держав: правова практика та проблеми

Спадкові відносини між громадянами різних держав в сучасному світі стають все більш актуальними з урахуванням зростаючої міжнародної мобільності та глобалізації. Оскільки майно може розташовуватися у різних країнах, а спадкоємці мати різне громадянство, виникають складність та проблеми щодо визначення прав та обов'язків у спадкових справах.

У практиці вирішення міжнародних спадкових справ часто використовуються різні підходи. Деякі країни застосовують принцип територіальності та визначають права спадкоємців згідно з правилами місця розташування майна. Інші країни можуть враховувати громадянство спадкоємців і застосовувати правові норми їхньої держави. Деякі суди можуть також враховувати тестамент або довіреність, складену спадкоємцем.

Однією з основних проблем у міжнародних спадкових справах є конфлікт законів різних держав. Це може призвести до непорозумінь, плутанини та навіть суперечок між спадкоємцями, що ускладнює процес вирішення спадкових справ. Додатковими проблемами можуть бути різні підходи до трактування правових норм, відсутність міжнародних стандартів щодо спадкування та складнощі в визначенні юрисдикції у суперечливих ситуаціях [16].

Одним з можливих шляхів вирішення цих проблем є співпраця між державами у встановленні єдиної правової системи спадкування, яка б враховувала потреби та інтереси спадкоємців у різних частинах світу. Крім того, розвиток міжнародних конвенцій та угод, спрямованих на уніфікацію

правил спадкування та врегулювання міжнародних спадкових відносин, може сприяти подоланню цих проблем.

У багатьох країнах норми, які визначають правила спадкування, знаходять відображення у цивільних кодексах. Наприклад, Німецьке Цивільне Уложення 1896 року містить розділ, присвячений спадковому праву, а Цивільний кодекс Франції 1804 року включає положення про спадкування. Крім того, окрім цивільних кодексів, відносини спадкування можуть бути регульовані спеціальними законами (наприклад, в Іспанії).

Варто зауважити, що у континентальній Європі, завдяки рецепції римського права, спадкове право часто має спільні риси. Однак в системі англо-американської правової сім'ї, особливо в країнах цієї традиції, відбувається регулювання спадкових відносин головним чином через судовий прецедент. Право спадкування надає можливість передати майно, належне померлому, іншим особам. Це включає в себе можливість спадкувати майно та можливість для власника майна визначити його долю у заповіті [17].

У випадках, коли спадкове майно або учасники спадкових відносин перебувають за кордоном, необхідно враховувати іноземний елемент. Це може призвести до колізій, оскільки різні країни можуть мати різні системи регулювання спадкування. Регулювання спадкових відносин з іноземним елементом в міжнародному приватному праві зазвичай відбувається двома способами: застосуванням колізійної норми та використанням норм міжнародних договорів.

Колізію в міжнародному спадкуванні можна визначити як ситуацію, коли спадкові відносини пов'язані з двома або більше національними системами права, які можуть їх регулювати шляхом взаємодії.

Колізійні норми у сфері міжнародного спадкування розділяються на кілька видів в залежності від типу спадкування. Зокрема, можна виділити такі колізійні норми:

1. Спадкування за законом: це випадок, коли спадкоємці отримують майно відповідно до закону держави, де померла особа, яка залишила спадок.

2. Спадкування за заповітом: у цьому випадку спадкоємці отримують майно відповідно до волевиявлення померлої особи, яке викладено в її заповіті [18].

Згідно з законодавством України, перевага надається колізійному методу регулювання спадкових відносин з іноземним елементом. Це означає, що вибір правопорядку (права держави), який буде застосовуватися до регулювання питань спадкування, здійснюється на підставі правил, які визначаються відповідними міжнародними договорами або законодавством. Наприклад, відповідно до законодавства України спадкові відносини регулюються правом держави, де спадкодавець мав останнє місце проживання, за умови, що спадкодавець не вказав іншої держави у своєму заповіті. Громадяни України, які проживали за кордоном і померли, залишаючи спадок у країні свого перебування, підпадають під положення, встановлені Положенням про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України, а також законодавством країни, де відкрито спадщину [23,24].

Черговість спадкоємців за законом на спадкування може бути змінена за допомогою нотаріально посвідченого договору між спадкоємцями, який укладається після відкриття спадщини.

Спадкові відносини між громадянами різних держав є складними та багатограними. Правова практика в цій сфері варіюється в залежності від країни та правової системи, що створює складнощі у вирішенні міжнародних спадкових справ. Проте, шляхи співпраці та розвитку міжнародного спадкового права вказують на можливість подолання цих складнощів і забезпечення захисту прав спадкоємців у міжнародному контексті [19].

2.2. Порядок визнання та виконання спадкових рішень міжнародних судів

У сучасному світі, який стає все більш глобалізованим, питання визнання та виконання спадкових рішень міжнародних судів набуває значної важливості. З людьми, які часто мають майно в кількох юрисдикціях, та з родинами, які стають все більш міжнародними, необхідність у чіткому та ефективному процесі визнання та виконання спадкових рішень поза межами країни стає очевидною. У цій статті розглядаються процедури, пов'язані із визнанням та виконанням таких рішень міжнародними судами.

Під спадковими рішеннями міжнародних судів розуміються рішення, прийняті судами щодо розподілу майна та врегулювання спадкових питань в різних країнах. Ці рішення зазвичай стосуються прав спадкоємства, заповітів та управління майном померлих осіб, які мають майно в кількох юрисдикціях.

Складність спадкових рішень міжнародних судів виникає з різниці в правових системах, спадкових законах та культурних практиках між країнами. Отже, для виконання таких рішень необхідно враховувати різні правові рамки та забезпечити відповідність законам кожної відповідної юрисдикції.

1. Питання юрисдикції: Першим кроком у процесі визнання та виконання є визначення суду, який має юрисдикцію над спадковим питанням. Це часто залежить від таких факторів, як місце проживання померлого, розташування майна та будь-які угоди чи конвенції, які регулюють питання юрисдикції між країнами.

2. Звернення для визнання: Після встановлення юрисдикції зацікавлені сторони можуть подати заяву для визнання спадкового рішення до відповідного суду. Ця заява зазвичай включає відповідну документацію, таку як заповіт, свідоцтво про смерть та будь-які юридичні документи, що підтверджують повноваження виконавця чи адміністратора.

3. Правова підстава для визнання: Суд, який розглядає заяву, оцінює, чи відповідає спадкове рішення правовим критеріям для визнання відповідної юрисдикції. Це включає перевірку валідності рішення згідно з місцевими законами, забезпечення відповідності загальним принципам права та перевірку автентичності поданих документів.

4. Повідомлення зацікавлених сторін: Сторони, які мають інтерес у спадкових процедурах, такі як спадкоємці, бенефіціари чи кредитори, повинні бути повідомлені про заяву для визнання. Це дозволяє їм брати участь у процедурах та висловлювати будь-які запити чи зауваження, що вони можуть мати щодо рішення.

5. Розгляд та апеляції: Суд вирішує заяву на основі доказів та правових аргументів, які надають сторони. Якщо яка-небудь сторона не погоджується з рішенням суду, вона може мати право подати апеляційну скаргу на вищий суд, згідно з апеляційними процедурами юрисдикції.

6. Виконання визнаних рішень: Після визнання судом спадкового рішення наступним кроком є його виконання. Це може включати передачу власності майна, розподіл спадщини відповідно до умов заповіту чи місцевих законів, а також розрахунок будь-яких залишкових боргів чи зобов'язань, пов'язаних з спадщиною.

7. Міжнародне співробітництво: Оскільки спадкові питання мають міжнародний характер, співробітництво між судами різних юрисдикцій є ключовим для ефективного виконання рішень. Це може включати комунікацію між судами, взаємне визнання судових рішень та дотримання міжнародних договорів чи конвенцій, що регулюють міжнародні правові питання [20,21].

Міжнародне спадкове право стикається з низкою складнощів, зокрема щодо визнання та виконання спадкових рішень міжнародними судами. Визнання і виконання таких рішень є ключовими аспектами для забезпечення справедливості та ефективності правосуддя в міжнародних спадкових справах.

Процедура визнання спадкових рішень міжнародними судами може варіюватися в залежності від правових норм та процедур кожної держави. Зазвичай цей процес передбачає подання заяви про визнання рішення до компетентного суду, який проводить аналіз справи та вирішує, чи відповідає воно вимогам міжнародного права та національного законодавства. Визнання спадкових рішень може бути ускладненим внаслідок різниці у правових системах та процедурах різних країн. Порядок виконання спадкових рішень міжнародними судами також може бути складним. Зазвичай цей процес включає в себе визначення компетентного суду для виконання рішення, подання відповідних документів та процедур для забезпечення виконання рішення, а також можливість апеляції чи оскарження рішення.

Однією з головних проблем у визнанні та виконанні спадкових рішень є відсутність єдиних міжнародних стандартів та процедур. Це може призводити до затримок у вирішенні спадкових справ та невизначеності для сторін. Крім того, варіація у правових системах та культурних особливостях різних країн також ускладнює процес визнання та виконання спадкових рішень.

Для подолання цих проблем необхідно розвивати міжнародні стандарти та процедури для визнання та виконання спадкових рішень. Це може включати укладення міжнародних угод, створення спеціалізованих міжнародних судів та розвиток механізмів співпраці між національними судами [22].

Визнання та виконання спадкових рішень міжнародними судами потребує ретельного та систематичного підходу для подолання складнощів міжнародних правових процедур. Шляхом дотримання встановлених процедур, поваги до законів кожної юрисдикції та сприяння міжнародному співробітництву між судами можна забезпечити ефективне врегулювання справ з спадкових питань та захист прав спадкоємців на глобальному рівні.

2.3. Роль та практика міжнародних організацій у розвитку міжнародного спадкового права

1. Роль та практика міжнародних організацій у розвитку міжнародного спадкового права є вирішальними для формування ландшафту правових рамок, що регулюють спадкування на глобальному рівні. Ці організації відіграють ключову роль у сприянні співпраці між державами, гармонізації правових принципів та вирішенні виникаючих викликів у сфері спадкового права.

Одна з основних функцій міжнародних організацій у цьому контексті полягає в сприянні юридичній гармонізації та стандартизації. Шляхом конвенцій, угод та рекомендацій міжнародні організації створюють платформу для держав з установами спільних принципів та правил щодо спадкових питань. Наприклад, організації, такі як Гаазька конференція з приватного міжнародного права, розробили конвенції, такі як Гаазька конвенція про право, що застосовується до спадкових прав до рухомого майна у разі смерті, яка спрямована на гармонізацію правил конфлікту законів щодо спадкування рухомих майнових активів. Сприяючи формуванню консенсусу серед держав-учасниць, ці конвенції сприяють більшій передбачуваності та узгодженості в міжнародних справах з спадкоємністю [25].

Крім того, міжнародні організації активно залучаються до ініціатив з розвитку потенціалу для покращення розуміння та впровадження міжнародного спадкового права на національному рівні. Вони надають технічну допомогу, програми навчання та експертне керівництво для підтримки держав у розробці міцних правових рамок та інституційних механізмів для вирішення питань спадкоємства. Цей підхід до розвитку потенціалу допомагає зміцнювати правові системи, покращувати доступ до правосуддя та забезпечувати ефективне управління маєтками, особливо в

юрисдикціях з обмеженими ресурсами або експертними знаннями у сфері спадкового права.

Крім створення стандартів та підвищення потенціалу, міжнародні організації відіграють важливу роль у сприянні співробітництва та координації між національними органами, що залучені до міжнародних справ з спадкоємством. Вони служать платформами для обміну інформацією, обміну найкращими практиками та механізмами взаємопідтримки, дозволяючи державам ефективніше співпрацювати в розв'язанні складних спадкових суперечок та забезпеченні ефективного управління маєтками через кордони.

Більше того, міжнародні організації активно сприяють постійному розвитку міжнародного спадкового права, проводячи дослідження, аналіз та адвокацію політики щодо нових проблем та тенденцій у цій галузі. Вони замовляють дослідження, публікують звіти та організують конференції та семінари для отримання інсайтів, виявлення проблем та запропонування інноваційних рішень для вирішення зростаючих потреб та реальностей у практиці спадкового права. Загалом, роль та практика міжнародних організацій у розвитку міжнародного спадкового права відіграють важливу роль у сприянні співпраці, просуванні гармонізації, підвищенні потенціалу, полегшенні координації та просуванні знань у цій складній та динамічній галузі права. Шляхом спільної роботи з державами та зацікавленими сторонами ці організації відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного та справедливого врегулювання прав спадкоємства в умовах все більш зв'язаного та різноманітного глобального контексту [26].

Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), Рада Європи та Гаагська конференція з міжнародного приватного права (НССН), здійснюють різноманітні заходи, спрямовані на розвиток та уніфікацію міжнародного спадкового права. Їхня роль полягає у встановленні стандартів, рекомендацій та директив, які стають основою для формування національного законодавства та розробки

міжнародних конвенцій. Наприклад, ООН активно працює над створенням міжнародних стандартів у галузі прав людини, які стосуються також спадкових прав.

Міжнародні організації проводять розробку конвенцій, рекомендацій та стандартів, які спрямовані на вирішення проблем у міжнародних спадкових справах. Наприклад, Гаагська конференція з міжнародного приватного права видає Конвенції та Проекти Конвенцій, спрямовані на уніфікацію правил визнання та виконання спадкових рішень, а також встановлення правил визначення права, що застосовується до спадкових відносин. Міжнародні організації також виконують моніторинг та аналіз правозастосування в різних країнах, що допомагає виявляти проблеми та розробляти ефективніші підходи до їх вирішення. Діяльність міжнародних організацій у галузі спадкового права призвела до створення ряду міжнародних конвенцій та угод, які стандартизують процедури та забезпечують захист прав спадкоємців у міжнародних спадкових справах. Наприклад, Гаазька конвенція 1989 року та Європейська конвенція 2012 року регулюють питання визначення права, що застосовується до спадкових відносин, та процедури визнання та виконання спадкових рішень міжнародними судами. Ці документи встановлюють загальноприйняті норми та процедури, які допомагають уникнути конфліктів у вирішенні спадкових справ [27, 28, 29].

У майбутньому очікується подальше зростання ролі міжнародних організацій у розвитку міжнародного спадкового права. З урахуванням зростаючої глобалізації та міжнародної мобільності осіб, важливо продовжувати співпрацювати для створення єдиних міжнародних стандартів та процедур у цій сфері. Міжнародні організації можуть бути каталізаторами для уніфікації правових норм та забезпечення захисту прав учасників спадкових справ у міжнародному контексті. Розвиток спільних підходів та міжнародних інструментів допоможе забезпечити більшу ефективність та справедливість у вирішенні міжнародних спадкових справ [30, 31].

ВИСНОВКИ

Сформульована мета дослідження полягає у розробці концептуальних положень та загальнотеоретичних засад, спрямованих на вирішення правових проблем, пов'язаних із регулюванням відносин спадкування у міжнародному приватному праві, а також у формулюванні науково обґрунтованих теоретичних положень та висновків прикладного характеру з метою подальшого удосконалення законодавства в сфері міжнародного приватного та цивільного права України.

Основні висновки дослідження розширюють і доповнюють положення наукової новизни наступним чином:

1. Під час аналізу різних підходів до визначення поняття спадщини, що закріплені у цивільних кодексах різних країн, було визначено, що одним із ключових елементів у спадкових відносинах є об'єкт спадкування. На цій основі було сформульовано поняття спадщини в доктрині міжнародного спадкового права, яке розуміється як спадкове майно у вигляді сукупності прав та обов'язків, які належали спадкодавцю за його життя і не припиняються внаслідок його смерті.

2. За результатами аналізу різних доктринальних підходів до класифікації прав та обов'язків, що входять до складу спадщини, було запропоновано виділити два основних типи:

- За видом прав, які можуть входити до складу спадщини: майнові та немайнові права спадкодавця, які тісно пов'язані з майновими правами, і сприяють можливості реалізації майнових прав спадкодавця.

- За оборотоздатністю об'єктів спадкових прав: права, які можуть вільно переходити від спадкодавця до спадкоємців, та права, обмежені в оборотоздатності і наділені лише певними спадкодавцями або перехід яких допускається за спеціальним дозволом.

Ці висновки доповнюють раніше викладені положення, підсилюють їх наукову значущість та внесок у розвиток міжнародного спадкового права.

На основі аналізу цивільного законодавства держав акцентовано увагу на тому, що право на спадкування є одним із видів суб'єктивних прав учасників цивільних правовідносин і елементом цивільної правоздатності, яке виникає у зв'язку з моментом відкриття спадщини. Зазначається, що як у спадкоємців за заповітом, так і у спадкоємців за законом, право на спадкування виникає на підставі такого юридичного факту, як смерть фізичної особи або оголошення її померлою, і виникає в день відкриття спадщини.

Проведений аналіз законодавства та доктринальних підходів дозволив виокремити ознаки, які характеризують право на спадкування, і внаслідок цього запропоновано розуміти під правом на спадкування суб'єктивне право спадкоємців (як елемент цивільної правоздатності), яке виникає у день відкриття спадщини в зв'язку із смертю спадкодавця або оголошенням його померлим і може здійснюватися в межах встановленого строку на прийняття спадщини згідно з умовами, визначеними законодавством, шляхом здійснення правочинів (юридичних дій), спрямованих на прийняття спадщини або відмову від її прийняття.

В роботі ретельно аргументовано, що право спадкоємця розпорядитися його майном на випадок смерті шляхом визначення юридичної долі такого майна в заповіті і призначення спадкоємця не включається у право на спадкування, але відноситься до речових прав. Тому, здається доцільним розрізняти за змістом два види прав: "право на спадкування" та "право заповідача на розпорядження майном на випадок своєї смерті".

У дослідженні також акцентується увага на проблемах колізійного регулювання виникнення та здійснення права на спадкування, зокрема питання переходу прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємців, а також видів прав та обов'язків, які не переходять до спадкоємців, і зауважується, що ці питання вирішуються правом держави, де відбувається відкриття спадщини. Щодо нерухомого майна або майна, права на яке підлягають державній реєстрації, спадкування прав на таке майно здійснюється виходячи з права держави, де знаходиться таке майно або де його зареєстровано.

Шляхом комплексного дослідження теоретичних та практичних аспектів спадкового права ми змогли краще зрозуміти складність цієї галузі права та визначити напрямки подальшого розвитку. Робота відкриває широкий простір для подальших досліджень та дебатів у цій сфері, особливо з урахуванням зростаючої міжнародної мобільності та глобалізації. Дипломна робота сприяє розширенню наукових знань та розвитку спадкового права як в національному, так і в міжнародному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Михайлів М. О. Визначення місця відкриття спадщини у відносинах спадкування з іноземним елементом. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXVIII звітної науково-практичної конференції (3–4 лютого 2022р.). Ч. 1. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка. 2022. С. 159-161.
2. Михайлів М. О. Міжнародні договори як джерело правового регулювання спадкування за заповітом в міжнародному приватному праві. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. № 5 (40). С. 49-55. DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i5.930> URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/930/1292>
3. Чуйкова В. Ю. Правові питання спадкування за заповітом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Харків, 1999. 20 с.
4. Федорич І. Я. Здійснення права на спадкування за цивільним законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 236 с.
5. Dyakovych, M. M., Mykhayliv, M. O. Legal mechanism of regulation of the status of donor bodies as an object of civil law. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 2021, 28 (1), P. 128–136. DOI: 10.37635/jnalsu.28(1). 2021. 128-136 URL: <http://visnyk.kh.ua/en/article/pravovy-mekhanizm-regulyuvannya-statusudonorskikh-organiv-yak-ob-yekta-tsivilnogo-prava> (Scopus)
6. Заїка Ю. О., Лов'як О. О. та ін. Актуальні проблеми спадкового права: Навч. посібник. За ред. Ю. О. Заїки, О. О. Лов'яка. К.: КНТ, ЦУЛ, 2014. 336 с. 7
7. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право. Академічний курс : підручник. К.: Дакор, 2013. 304 с.
8. Кисіль В. І. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві. Право України. 2013. № 7. С. 154–182.
9. Курдельчук Д. Міжнародне спадкування – це складно і просто. Мала енциклопедія нотаріуса. 2012. № 1. С. 193–196.

10. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : навч.-практ. посіб. К. : Правова єдність : Алерта, 2013. 328 с.
11. Шупінська О. В. Міжнародно-правове регулювання відносин власності при транскордонному спадкуванні. Університетські наукові записки. 2011. Вип. 4. С. 76–81.
12. Косенко Н. П. До питання про спадкування у відносинах усиновлення. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9879/1/Спадкування%20в%20Україні_p049-051.pdf (дата звернення: 18.03.2024).
13. Баранова Л. Охорона прав спадкоємців шляхом зміни черговості спадкування за законом. Вісник академії правових наук. 2010. № 4. С. 138-144.
14. Буркацький Л. К. Спадкове право України : теорія, коментарі, практика, зразки заяв : навч. посібник. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2008. 384 с
15. Велика українська юридична енциклопедія Т. 13: Міжнародне приватне право; за ред. проф. А. С. Довгерта. Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2021. 864 с. (Михайлів М.О. – С. 236-237; 451-453; 518-519; 704-706; 715-716; 738-740).
16. Васильченко В. В. Обов'язки спадкоємців, що витікають із спадкового правонаступництва. Юридичний вісник. 2009. № 1. С. 104-109.
17. Васильченко В. В. Спадкування права на обов'язкову частку за новим цивільним законодавством : доктринальні проблеми. Право України. 2013. № 10. С. 120-124.
18. Вашингтонська конвенція, що передбачає уніфікований закон про міжнародний заповіт від 26 жовтня 1973 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_b13 (дата звернення: 06.03.2024)
19. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text (дата звернення: 20.03.2024).
20. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 26 березня 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 06.03.2024).

21. Гаазька конвенція про колізії законів стосовно форми спадкових розпоряджень від 5 жовтня 1961 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_424 (дата звернення: 06.03.2024).
22. Гаазька конвенція про міжнародне управління спадковим майном від 2 жовтня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_924#Text (дата звернення: 06.03.2024).
23. Галущенко Г. В. Питання міжнародного приватного права у міжнародних договорах України про правову допомогу. Київ: Видавництво «Юстініан», 2015. 472 с.
24. Гелич А. О. Об'єкти спадкування за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.03. Київ, 2011. 18 с.
25. Спадкове право: кризь призму судової практики: монографія; за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 536 с.
26. Заїка Ю. О. Спадкове право України: навч. посібник. Київ: Істина, 2016. 216 с.
27. Четверте покоління прав людини: особливості правового регулювання, проблеми та перспективи розвитку в сфері охорони здоров'я: монографія; за заг. ред.: д.ю.н., проф. С. Б. Булеци; д.ю.н., доц. М. В. Менджул. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 444 с.
28. Заїка Ю. О., Рябокони Є. О. Спадкове право: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 352 с.
29. Щодо практики укладання договорів на управління спадщиною: Лист Міністерства юстиції України № 31-32/1694 від 04.10.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1694323-05#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
30. Кармаза О. О. Спадкування у сучасному міжнародному приватному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 18 с.
31. Кодекс міжнародного приватного права від 20 лютого 1928 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_419/print1444043974603927. (дата звернення: 20.03.2024).

32. Козловська Л. В. Співвідношення понять спадкування та набуття права власності в порядку спадкування. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2013. № 1 (10). С. 143-151.
33. Скрипник В. Л. Теоретичні і методологічні проблеми об'єктів цивільних прав : монографія. Кременчук : Вид. Щербатих О. В., 2020. 380 с.
34. Михайлів М. О. Правова природа управління спадщиною в міжнародному приватному праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №2. С. 55-58.
35. Михайлів М. О. Правова природа права на спадкування в міжнародному приватному праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №4. С. 165-168.
36. Міжнародне приватне право. Особлива частина : підручник ; за ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля. Київ : Алерта, 2013. 400 с.
37. Коссак В. М. Загальнотеоретичні засади модернізації інституту спадкового права в умовах новелізації ЦК України / Оновлення Цивільного кодексу України : формування підходів: колективна монографія. / О. І. Виговський, Н. Ю. Голубева, С. Д. Гринько та ін.; за ред. проф. Довгерта А. С. і проф. Харитонова Є. О. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 550-564.
38. Томіліна Ю. Є. Окремі аспекти формування теорії міжнародних відносин. / Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 05 листоп. 2021 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2021. С. 427-433.